

Læsning på dansk som andetsprog på FVU

– Misforhold mellem forventninger og forudsætninger

Tilbuddet om FVU-læsning benyttes i dag ikke blot af voksne med dansk som modersmål, men i høj grad også af voksne med dansk som andetsprog. Jeg har i forbindelse med mit job som FVU-underviser mødt mange voksne kursister med dansk som andetsprog. Bl.a. af denne grund valgte jeg i forbindelse med mit speciale at undersøge forholdet mellem dansksproglige forudsætninger hos denne gruppe af kursister og den undervisnings- og testpraksis, som anvendes på FVU-læsekurser. Dette undersøgte jeg både ud fra analyser af tekster og testformater anvendt i FVU-læsesammenhæng og ud fra analyser af kursisters besvarelser af cloze-test ¹.

Metode

I min undersøgelse deltog i alt ti kursister med dansk som andetsprog, fem fra trin 2 og fem fra trin 4. Nogle af disse kursister havde opholdt sig i Danmark i ganske få år, mens andre havde boet i Danmark i op til 25 år. Dette havde naturligvis betydning for deres dansksproglige kompetencer, og der var derfor tale om en meget heterogen gruppe med forskellige typer af vanskeligheder og forskellige forudsætninger for at indgå i FVU-systemet.

Jeg valgte som det første at foretage en analyse af tekster og spørgsmål fra test på to af de fire FVU-trin. Jeg valgte en tekst fra

LOUISE ZINCK NIELSEN
Cand.mag. i audiologopædi
VUC, Jammerbugt
louisezn@zincknielsen.dk

trin 2 og én fra trin 4 og foretog en analyse af læsbarheden og dermed sværhedsgraden i disse tekster. For at vurdere en teksts grad af læsbarhed er det dog ikke nok kun at forholde sig til teksten, den enkelte læsers læsefærdighed må også tages i betragtning. De analyserede teksters sværhedsgrad måtte derfor nødvendigvis også bedømmes i forhold til deres målgruppe. Dette gjorde jeg både igennem en analyse af kursisternes svar på testspørgsmålene til de to tekster samt igennem en analyse af kursisternes udfyldning af en cloze-test, som jeg konstruerede ud fra hver af de to tekster.

Jeg beskæftiger mig i denne artikel udelukkende med analysen af teksten fra prøven på trin 2 samt med besvarelserne af læseforståelsesspørgsmålene og cloze-testene fra kursisterne på trin 2. For analyseresultaterne på trin 4 henviser jeg til mit speciale, som denne artikel bygger på.

Resultater af tekstanalysen

En tekst kommunikerer altid en relation mellem afsender og modtager, hvilket betyder, at den altid har en målgruppe (Ulbæk 2005). Teksten på trin 2 er en artikel, som stammer fra magasinet *Samvirke*. Magasinet skriver på sin hjemmeside, at det er: »*Danmarks mest udbredte og mest læste månedsmagasin*»². Det kan derfor forventes, at artiklerne er skrevet på en sådan måde, at de fleste vil kunne læse dem uden særlige vanskeligheder. Spørgsmålet i forhold til min undersøgelse er, om artiklen er valgt til kursister med dansk som andetsprog.

Ud over at kommunikere en relation, så kommunikerer en tekst også altid et indhold og et mål (Ulbæk 2005). Artiklen på trin 2 kan klassificeres som en tekst tilhørende teksttypen »beretning« (Arnbak 2003). Formålet med denne type tekst er at underholde modtageren og/eller at informere denne om noget. Artiklen på trin 2 er opbygget som en typisk beretning, dvs. med en indledning, en fortælling af en række begivenheder i kronologisk rækkefølge og til sidst en afslutning. At der er tale om en beretning ses ikke kun i opbygningen af teksten, men også i de enkelte sproghandlinger (Ulbæk 2005). En analyse heraf viser netop, at der primært er tale om sproghandlinger af typen repræsentativer, dvs. sproghandlinger, hvor afsenderen fortæller noget. Formålet med teksten synes derfor primært at være at underholde og informere modtageren.

Titlen på artiklen på trin 2 er »Måtte flygte fra hus og rotter«. Den handler om en familie, som kort tid efter at have købt et nyt hus finder ud af, at huset er fyldt med rotter. Dette betyder bl.a., at håndværkere må i gang med at rive vægge i huset ned. Den diskurs,

som dominerer i artiklen, har jeg valgt at kalde en bygningshåndværksdiskurs. Denne kommer til udtryk bl.a. ved brug af ord som »krybekælder«, »ydervægge«, »hulrumsisolering« og »murbinder«. Disse er efter min vurdering alle fagtermer, hvilket vil sige, at de forudsætter fagspecifik viden hos læseren. Hvis tekstens læsere ikke har kendskab til bygning og reparation af huse og/eller ikke har danske ord i ordforrådet, som bruges inden for dette domæne, er det min vurdering, at tekstens diskurs kan gøre den svær at forstå.

På det semantiske tekstlingvistiske niveau viser min analyse, at der er tale om en tekst med en overvejende god og tydelig kohærens og kohæsjon. Der er dog også enkelte tilfælde, hvor det modsatte gør sig gældende. Det følgende er et eksempel fra tekstens underoverskrift: »*Det kriblede og krablede i væggene og under gulvet hos familien Rasmussen i Thisted. Til sidst måtte de trodse tabuet om rotter og flytte ud i et sommerhus.*« For at kunne forstå denne underoverskrift, må læseren være i stand til at danne den logiske slutning mellem de to sætninger, at det var rotterne, som kriblede og krablede i væggene og under gulvet hos familien Rasmussen, og at det var derfor, de måtte flytte i sommerhus. Dette bliver ikke nævnt direkte i teksten. Det er ikke sikkert, at en andetsproglæser på dette niveau vil kunne klare denne inferens, da verber som *krible* og *krable* hører hjemme i den mere specifikke del af ordforrådet.

På det syntaktiske niveau er der i en del tilfælde tale om konstruktioner, som kan tænkes at gøre teksten vanskelig at læse. Der er enkelte lange forfelter, lange sætninger med flere underordnede ledsætninger, passivkonstruktioner og sætninger uden subjekter. Et eksempel på den komplicerede syntaks ses i følgende sætning, hvor det er det lange forfelt, der er problematisk: »***Da strømmen så en aften gik, og huset blev mørkelagt, fordi en rotte havde bidt hul i elsystemet, besluttede.***« Før læseren kommer til helsætningens verballed, skal han først igennem to sideordnede tidsledsætninger efterfulgt af endnu en underordnet ledsætning (fordi..).

På det leksikalske niveau i teksten er det specielt de mange fagspecifikke ord i teksten, som, efter min vurdering, kan være vanskelige for andetsproglæsere. Jeg har en forventning om, at disse ord hører til blandt de mere sjældne ord i sproget, og jeg mener derfor, at der er en særlig risiko for, at disse ikke findes i leksikonet hos andetsproglæsere. Teksten indeholder også et højt antal metaforer og idiomatiske bindinger, der kan være svære for andetsproglæsere (Bailin & Grafstein 2001). Som et eksempel på en metafor kan nævnes: »***Bed hovedet af skammen***«, og som et eksempel på en idiomatisk binding kan nævnes: »... *mens håndværkerne gik i gang*«. Er

disse og tilsvarende udtryk ikke repræsenteret i kursisternes dansk-sproglige leksikon, kan de få vanskeligt ved at få dele af teksten til at give mening.

Der ses således en del elementer i teksten på trin 2, som påvirker dens sværhedsgrad, både på det pragmatiske, semantiske, syntaktiske og leksikalske niveau. Dette kan risikere at gøre teksten vanskelig at læse og forstå for kursister med dansk som andetsprog.

Testning af læseforståelse i FVU-prøver

I FVU-prøverne testes læseforståelse primært ved brug af multiple-choice-spørgsmål. Jeg vil her beskæftige mig med de testspørgsmål, der ønskes svar på til teksten på trin 2 samt med kursisternes besvarelser heraf.

Min vurdering er, at der i testspørgsmålene til teksten på trin 2 overvejende er tale om spørgsmål, som kræver en forståelse af teksten på det lokale, men ikke på det globale niveau. Ved besvarelse af spørgsmålene kan kursisterne i flere tilfælde finde svaret i teksten inden for grænserne af en enkelt sætning. F.eks. kan svaret på dette spørgsmål: »Hvad hedder familiens hjemmebar?« findes i følgende sætning: »... en lille hjemmebar på 1. sal – og den er naturligtvis døbt 'Rottehullet«. Svaret på spørgsmålet kan således findes direkte i teksten, dog er ordet »døbt« ændret til »hedder« i spørgsmålsformuleringen, og læseren må derfor vide, at de to ord er synonyme og har den samme semantiske betydning. Der er ved testningen af læseforståelsen således ikke tale om, at kursisterne skal demonstrere en overordnet forståelse af teksten, men derimod nærmere en forståelse af teksten på et leksikalsk og syntaktisk niveau.

Spørgsmålene på trin 2 lægger overvejende op til, at læseren gør brug af de typer læsning, som ofte betegnes som »skanning« og »grundig læsning« (Arnbak 2003). Det er min vurdering, at de oplysninger, som skal bruges til besvarelse af de enkelte spørgsmål, kan findes ved, at læseren først foretager en skanning af teksten og derefter gør brug af den grundige læsning til at nærlæse det område i teksten, hvor de relevante oplysninger står skrevet. Spørgsmålene lægger dermed ikke op til, at læseren bevæger sig ud på tekstens globale niveau og gør brug af hurtig og effektiv læsning til at danne sig et overblik over tekstens overordnede indhold og budskab. En forståelse af teksten på det lokale niveau er uden tvivl vigtig. Men hvis ikke kursisterne stilles spørgsmål, der giver anledning til global læseforståelse, vil de læsekompetencer, de opnår, være for begrænsede.

I kursisternes besvarelser af spørgsmålene på trin 2 ses kun meget få fejl. Ud af de fem kursisters besvarelser af de fire spørgsmål er der i alt kun to fejl. Giver testspørgsmålene et tilstrækkeligt billede af kursisternes forståelse af teksten, må det dermed ud fra kursisternes besvarelser af spørgsmålene konstateres, at sværhedsgraden i teksten svarer til kursisternes læsefærdigheder og deres dansksproglige niveau. En analyse af kursisternes besvarelse af cloze-testen konstrueret ud fra et stykke af teksten på trin 2 giver dog et andet billede af, hvor meget kursisterne har forstået af teksten.

Resultater af cloze-testanalyse

Ifølge Aitken (1977) kan forståelsen af en tekst vurderes ved først at beregne scoren i procent og herudfra placere læseren enten på uafhængighedsniveauet (en score på mindst 90 %), på instruktionsniveauet (en score på 75-89 %) eller på frustrationsniveauet (en score på under 75 %). Kursisternes besvarelser af den cloze-test, som jeg konstruerede ud fra et stykke af teksten på trin 2, viser, at fire ud af fem kursister på trin 2 befinder sig på et frustrationsniveau ved læsning af tekststykket. På dette niveau kan læseren ifølge Aitken (1977) slet ikke forstå teksten, og kursisternes besvarelser kan på den baggrund tolkes sådan, at sværhedsgraden i teksten på trin 2 er for høj i forhold til det dansksproglige niveau, de befinder sig på.

Min analyse af kursisternes besvarelser af cloze-testen viser, at mange af de områder i teksten, som kursisterne på trin 2 har særlig svært ved, netop er områder, som jeg også i min tekstanalyse har omtalt som problematiske. Dette gælder bl.a. de idiomatiske udtryk som: »*pilende om fødderne*«, »*så kiggede den mig lige i øjnene*« og »*de ubudne gæster*«. Tre ud af de fem kursister har ikke svaret rigtigt på nogen af disse, mens to kursister har svaret rigtigt på »*de ubudne gæster*« og har ellers svaret forkert på resten. Af kursisternes besvarelser fremgår det dermed, at de ikke har disse idiomatiske udtryk lagret i deres leksikon. En årsag hertil kan være, at de læser på deres andetsprog.

Et andet område, som generelt er vanskeligt for kursisterne på trin 2, er de mange fagudtryk, som teksten indeholder. Specielt udtrykkene »*ydervæggene*«, »*et godt ventileret hus*«, og »*huset skulle åbnes overalt*«, er svære for kursisterne. Som det fremgår af min analyse af det leksikalske niveau i denne tekst, er der en høj forekomst af fagudtryk, og det fremgår netop af kursisternes besvarelser, at disse udtryk er vanskelige for dem.

Min analyse af kursisternes besvarelser viser, at kursisterne ikke har opnået en tilfredsstillende forståelse af teksten, idet alle undtagen én kursist befinder sig på et frustrationsniveau ved læsning af teksten. Man kan derfor konkludere, at teksten på trin 2 er af en sværhedsgrad, som overstiger det dansksproglige niveau, som kursisterne på dette trin befinder sig på.

Afslutning

Hvis cloze-resultaterne antages at være et brugbart mål for kursisternes dansksproglige forudsætninger og deres forståelse af teksten »Måtte flygte fra hus og rotter«, så må det tolkes som udtryk for, at der er et misforhold mellem de dansksproglige færdigheder³ hos FVU-kursister med dansk som andetsprog og de krav og forventninger, der gør sig gældende inden for FVU-læsning. Dette fremgår af kursisternes besvarelser af cloze-testen, som viser en meget lav grad af forståelse. Der eksisterer ligeledes et misforhold mellem kursisternes læseforståelse vurderet ud fra testspørgsmålene og deres læseforståelse vurderet ud fra cloze-testen. Dette kommer til udtryk i kursisternes besvarelser af testspørgsmålene, hvor der er et højt antal korrekte besvarelser sammenlignet med deres besvarelser af cloze-testen, der som nævnt kun viser en ringe forståelse af teksten.

Set i lyset af mine analyseresultater kan man spørge sig selv, om de tekster, som anvendes i FVU-læsning, er velegnede til udvikling af læsefærdighed på dansk, og om kursister med dansk som andetsprog lærer noget af at læse og blive testet, som det foregår i FVU-regi. Et grundprincip i dansk skoletænkning i dag er en elevcentreret pædagogik, dvs. en pædagogik, som tager udgangspunkt i den enkelte elevs forudsætninger (Holmen 2009). Det er imidlertid et spørgsmål, om den pædagogik, som anvendes inden for FVU-læsning for kursister med dansk som andetsprog, lever op til dette ideal.

Noter

1 Cloze-testen kan bl.a. bruges som et redskab til at måle læsbarheden i tekster. Den menes også at være god til at måle læseforståelse og sprogfærdigheder på et andetsprog (Aitken 1977).

2 <http://samvirke.dk/om-os.html>

3 Målt vha. cloze-test.

Litteratur

- Aitken, Kenneth G. (marts 1977): Using Cloze Procedure as an Overall Language Proficiency Test. I: *Tesol Quarterly*, vol. 11, no. 1. Teachers of English to Speakers of Other Languages, Inc. (TESOL). s. 59-67.
- Arnbak, Elisabeth (2003): *Faglig læsning – fra læseproces til læseproces*, 1. oplag, 1. udgave. København: Gyldendal. Kap. 3 og 5.
- Bailin, A. & Grafstein, Ann (2001): The linguistic assumptions underlying readability formulae: A critique. *Language & Communication*, 21, p. 285-301.
- Dalby, M., Elbro, C., Jansen, M. & Krogh, T. (1989): *Bogen om læsning – set i et udviklingsperspektiv*. 1. udgave, 2. oplag. København: Munksgaard, Danmarks Pædagogiske Institut, kap. 12 og 16.
- Holmen, Anne (2009): Sproglig diversitet blandt eleverne i grundskolen – fra problem til potentiale. I: Michael Byram, Annette Søndergaard Gregersen, Birgit Henriksen, Anne Holmen, Karen Lund, E. Maagerø & E.S. Tønnessen (red.) (2009): *At læse i alle fag*, 1. udgave. Århus: Forlaget Klim. Kap. 1, 2 og 4.
- Jacobsen, H.G. & Skyum-Nielsen, P. (1996): *Dansk sprog – En grundbog*. 1. udgave. København: Schönberg.
- Nielsen, Louise Zinck (2010): *FVU-læsning – En undersøgelse af forudsætninger hos kursister med dansk som andetsprog og af krav og forventninger inden for FVU-læsning*. (Speciale i audiologopædi, Københavns Universitet).
- Ulbæk, Ib (2005): *Sproglig tekstanalyse – introduktion til pragmatisk tekstlingvistik*. 1. udgave, 1. oplag. Århus: Academica.
- Urquhart, S. & Weir, C. (1998): *Reading in a Second Language – Process, Product and Practice*. London: Longman.
- Weir, C., Huizhong, Y. & Yan, J. (2000): An empirical investigation of the componentiality of L2 reading in English for academic purposes. (*Studies in language testing 12*). Cambridge: Cambridge University Press.